

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

Juridiikka

2013

Anneli Maanpää

AVOLIITON PÄÄTTYMINEN

- Avoliiton päättymisen varallisuusosoikeudelliset vaikutukset ennen ja jälkeen lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta voimaantulon

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	5
1.1. Opinnäytetyön aihe	5
1.2 Opinnäytetyön sisältö ja rajaukset.....	6
1.3 Opinnäytetyön tarkoitus	7
2. AVOLIITON MÄÄRITELMÄ.....	8
2.1 Mikä on avoliitto?	8
2.2 Avoliittojen historiaa	8
2.3 Avopuolisoiden suhde.....	9
2.4 Avoerot	10
3. LAKI AVOPUOLISOIDEN YHTEISTALouden PURKAMISESTA.....	11
3.1 Mikä on laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta?.....	11
3.2 Avoliittolain synty	11
3.3 Miksi avoliittolaki säädettiin?	12
3.4 Keitä avoliittolaki koskee?	13
3.5 Avoliittotalouksien rahankäyttö ja työnjako	14
3.5.1 Rahankäytön yhtenäisyys uusperheissä	14
3.5.2 Avoliittoperheiden työnjako	15
3.6. Avoliittolain kritiikkiä	17
3.7. Puolisoiden keskinäiset sopimukset avoliiton päättymisen varalta	18
3.7.1 Avopuolisoiden keskinäinen testamentti.....	19
3.7.2 Sopimus omaisuuden erottelusta avoeron varalta.....	19
4. AVOERON MENETTELYN LÄHTÖKOHDAT (TILANNE ENNEN AVOLIITTOLAKIA).....	20
4.1 Nimiperiaate.....	21
4.2 Yhteinen omaisuus	21
4.3 Riidat	23
4.3.1 Omistukseen liittyvät riidat	23
4.3.2 Kompensaatiokanteet	24
4.3.3 Velkomuskanteet	24
4.4 Poikkeukselliset ratkaisut avoeroissa.....	25

5. LAIN AVOPUOLISOIDEN YHTEISTALOUDEN PURKAMISESTA AIHEUTTAMAT KESKEISET MUUTOKSET	25
5.1 Hyvitys yhteistalouden hyväksi annetusta panoksesta	26
5.1.1 Työ yhteisen talouden tai toisen avopuolison omistaman omaisuuden hyväksi	26
5.1.2. Varojen käyttö yhteiseen talouteen	27
5.1.3 Varojen sijoitus toisen avopuolison omistamaan omaisuuteen	27
5.2 Omaisuuden erottelu.....	27
5.3 Avoliiton päättyminen toisen puolison kuolemaan	29
5.3.1 Testamentti	29
5.3.2 Lesken hallintaoikeus yhteisenä kotina olleeseen asuntoon.....	30
5.3.3 Avolesken hyvitykset ja avustukset	30
6. AVOLIITTOON LIITTYVIÄ ERINÄISIÄ SÄÄNNÖKSIÄ	31
6.1 Avopuolisoiden velat erossa	32
6.2 Lapsen asema avoliitossa ja erossa	33
6.3 Avopuolisoiden elatus	34
7. AIHEESEEN LIITTYVIÄ OIKEUSTAPAUKSIA.....	35
7.1 Tapaus KKO:1988:27, työ toisen omaisuuden hyväksi	35
7.2. Tapaus KKO:1993:168, varojen käyttö yhteiseen talouteen	37
7.3. Tapaus ”Perikunta saa häätää avopuolison”	39
8. PÄÄTELMÄT	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	46
TAULUKOT	49

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ
TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma | Juridiikka
2013 | Sivumäärä 49
Ohjaaja Tapio Jaakkola

Anneli Maanpää

AVOLIITON PÄÄTTYMINEN - Avoliiton päättymisen
varallisuus oikeudelliset vaikutukset ennen ja jälkeen lain avopuolisoiden
yhteistalouden purkamisesta voimaantulon.

Opinnäytetyön aihe on avoliiton päättyminen. Työssä on tarkasteltu avoliiton päättymisen taloudellisia vaikutuksia erityisesti huhtikuussa 2011 voimaantulleeseen lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on nostaa esille niitä muutoksia, joita kyseinen laki toi mukanaan.

Opinnäytetyön alussa tutustutaan avoliiton määritelmään, sekä esitellään uuden lain sisältöä. Tämän jälkeen perehdytään avoeron menettelyn lähtökohtiin ennen uutta lakia, josta päädytään tarkastelemaan niitä muutoksia, joita uusi laki sai aikaan. Työn loppupuolella on otettu esille vielä muita avoliittoihin liittyviä aihealueita, kuten avopuolisoiden velat sekä elatus. Lopussa on myös esimerkkitapauksia, joiden tarkoituksena on tuoda esille lain aiheuttamia muutoksia.

Päätelmissä pohditaan uuden lain vaikutuksia avoeroihin ja avoliiton asemaan yleisesti. Voidaan sanoa, että avoliittolain tuottamat käytännön vaikutukset ovat melko vähäiset. Sen sijaan lain keskeisempänä aikaansaannoksena voisi pitää huomion kiinnittymistä avoeroihin ja avoliitossa olevien ihmisten taloudelliseen asemaan yleisesti.

Lähteinä tässä opinnäytetyössä ovat toimineet oikeuslaitosten nettisivut, alan kirjallisuus, ajantasainen lainsäädäntö, aiemmat tutkimukset aiheesta sekä muut julkaisut.

Asiasanat: Avoliitto, avoero, avopuoliso, avoliittolaki

BACHELOR´S THESIS | ABSTRACT
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Business and administration | Jurisprudence
2013 | Number of pages 49
Instructor Tapio Jaakkola

Anneli Maanpää

THE DISSOLUTION OF COMMON-LAW MARRIAGE – Financial influences after the dissolution of common-law marriage, before and after the law of the dissolution of household of cohabiting partners.

The title of this bachelor’s thesis is the dissolution of common-law marriage. The law of the dissolution of cohabiting partners came into force in April 2011. The purpose of this thesis is to present those reformations that the new law has caused.

In the beginning is introduced the definition of common-law marriage and the content of the new law. After that the thesis explores about the procedure of dissolution of cohabitation and compares the situations before and after the inception of the law. In the end of this study is presented other subjects, which are related to the dissolution of common-law marriage, for example cohabitant’s debts and alimony.

The conclusions contemplate the impacts of the law of dissolution of household of cohabiting partners. The practical consequences of the law were quite minimal. The most essential impact is to pay people’s attention to cohabitation and cohabitants’ financial state in general.

Keywords: Common-law marriage, dissolution of common-law marriage, cohabitation, cohabitant.

1. JOHDANTO

1.1. Opinnäytetyön aihe

Opinnäytetyöni aihe on avoliiton päättymisen ja sen varallisuusosoikeudelliset vaikutukset ennen ja nyt. Avoliittojen päättymisen vertailu ennen ja nyt- näkökulmasta on hedelmällinen aihevalinta, kun otetaan huomioon pari vuotta sitten voimaan tullut avoliittoja koskeva laki. Vuonna 2011, huhtikuun 1. päivänä astui voimaan laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta, jonka tarkoituksena on tuoda selkeyttä avoerotilanteen aiheuttamiin ongelmiin. Lain myötä avoerossa heikompaan asemaan jäävä osapuoli saa lain tarjoamaa suojaa, jota hänellä ei aikaisemmin ollut. Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta, eli lyhyemmin avoliittolaki, herätti voimaan tullessaan vilkasta keskustelua avoliiton yhteiskunnallisesta asemasta sekä hämmennystä siitä, mihin asioihin nyt tulisi kiinnittää huomioita avoliiton päättymisen varalta.

Keskeisimmän tutkimuskysymyksen siis muodostaa se, millaisia muutoksia laki avopuolisoiden yhteistalouden purkautumisesta käytännössä on tuonut avoerotapauksiin. Avoliittolaki on tämän opinnäytetyön valmistuessa ollut voimassa pari vuotta ja kohu aiheen ympäriltä on jo hälventynyt. Ihmiset ovat huomanneet, että muutos ei ehkä ollutkaan niin radikaali kuin pelättiin, ja avoliittojen asema verrattaessa avoliittoihin ei ole merkittävästi muuttunut. Tässä vaiheessa on kuitenkin mielenkiintoista tarkastella sitä, mitä muutoksia uusi laki todellisuudessa on tuonut. Pyrin opinnäytetyössäni aktiivisesti pitämään mukana ennen ja nyt –perspektiiviä, jotta muutokset tulisivat mahdollisimman selkeästi esille. Vertaan avoeroon liittyviä yksityiskohtia myös avoerojen vastaaviin tilanteisiin, jotta todelliset poikkeavuudet niiden välillä olisi helppo

hahmottaa. Pyrin kuitenkin välttämään tarkempaa syventymistä avioeroihin liittyviin yksityiskohtiin, sillä tämän opinnäytetyön aiheen kannalta se ei ole tarkoituksenmukaista.

1.2 Opinnäytetyön sisältö ja rajaukset

Opinnäytetyön alussa perehdytään avoliiton määritelmään sekä avioeroihin yleisesti. Tämän jälkeen esitellään uusi avoliittolaki pääpiirteittäin. Lisäksi kerrotaan avoliittolain vaiheista ja historiasta, eli tarkastellaan niitä tosiasioita, joiden pohjalta avoliittolaki laadittiin. Myös avoliittolain nostattama kritiikki ansaitsee oman kappaleensa. Näiden tietojen pohjalta on helpompaa alkaa tarkastelemaan aihetta pintaa syvemmillä.

Varsinaisissa käsittelyluvuissa selvitetään, miten avoerossa lähtökohtaisesti on menetelty puolisoitten varallisuuden suhteen. Esille tulevat niin nimiperiaatteeseen kuin yhteisomistukseenkin liittyvät kysymykset. Tämän lisäksi perehdytään erilaisiin avoeroissa tyypillisiin riitoihin, jotka ovat päätyneet tuomioistuimiin.

Opinnäytetyön ydinkysymykseen vastataan seitsemännessä kappaleessa, jossa käsitellään lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta johtuneita keskeisimpiä muutoksia, eli muun muassa erilaisia hyvityksiä sekä mahdollisuutta omaisuuden erotteluun ja pesänjakajaan. Omassa kappaleessaan käsitellään tilannetta, jossa avoliitto päättyy toisen puolison kuolemaan. Huomionsa ansaitsevat myös erilaiset sopimukset, joilla avopuolisot voivat selvittää keskinäisiä varallisuussuhteitaan. Loppuun on koottu muita avoliiton päättymistä sivuavia, mutta tärkeitä aihealueita, kuten lapsen asema ja puolisoitten velat erossa.

Käsittelykappaleiden perässä on aiheeseen liittyviä oikeustapauksia. Niitä olen tarkastellut siitä näkökulmasta, että miten asia on ratkaistu ennen ja miten se mahdollisesti olisi ratkaistu avoliittolain voimaantulon jälkeen.

Olen tietoisesti jättänyt opinnäytetyöstäni pois aihealueen, joka käsittelee avoliiton vaikutusta verotukseen. Koen sen olevan melko itsenäinen ja

laaja kokonaisuus, jonka tutkiminen vaatisi vahvan tuntemuksen verotuksen alalta yleisesti.

1.3 Opinnäytetyön tarkoitus

Tarkoitukseni on ollut käsitellä aihetta niin, että aihepiiriin tai lakiin tarkemmin perehtymätönkin voisi ymmärtää tekstiä helposti ja saada siitä tarvitsemaansa tietoa. Opinnäytetyöni on tarkoitus olla varteenotettava tiedonlähde niin henkilöille, jotka työssään saattavat kohdata avoliiton purkautumiseen liittyviä kysymyksiä, kuin kaikille muillekin, joita avoliiton purkautumisen taloudellinen järjestely mietityttää.

Toivon, että opinnäytetyöstäni löytyisi apua niille, jotka pohtivat esimerkiksi sitä, mitä avoliitossa eläminen merkitsee oman varallisuuden kannalta. Pysin vastaamaan jo useita vuosia avoliitossa eläneiden kysymyksiin siitä, kuinka avoliittolaki muuttaa heidän taloudellista asemaansa erossa, mikäli verrataan aikaan ennen avoliittolakia. Tämä työ on suunnattu myös niille, jotka miettivät, onko avoliitto, avioliitto tai joku muu järjestely heidän tilanteessaan taloudellisesti järkevin ratkaisu.

Opinnäytetyön idea heräsi sen ajankohtaisuudesta, ja ystäväpiirissä käydystä keskustelusta. Monet nuoret aikuiset asuvat avoliitossa ilman, että sen varallisuus oikeudellisia vaikutuksia tulee erityisemmin mietittyä. Esimerkiksi nuorilla opiskelijoilla harvoin on suuria eroja varallisuudessa, tai ylipäätään mittavaa varallisuutta, joten varallisuuteen liittyviä asioita ei pidetä ajankohtaisena. Helposti nämä taloudelliset asiat jäävät taka-alalle myös silloin, kun varallisuutta alkaa kertyä tai perheeseen syntyy lapsia, joita toinen puolisoista jää hoitamaan kotiin. Tällöin kuitenkin avoliittolain pykäliin olisi syytä perehtyä ja kiinnittää huomiota siihen, miten taloudelliset asiat järjestetään, jos ero tulee.

Avoliiton päättymiseen liittyvää kirjallisuutta on melko vähän saatavilla, puhumattakaan uuteen avoliittolakiin liittyvästä kirjallisuudesta. Aiheeseen liittyviä tai sitä sivuavia opinnäytetöitä tai graduja on myös tehty vain

muutama, joten siitäkkin syystä tämän aiheen valitseminen tuntui oikealta ratkaisulta. Avoliiton päättymisen koskee kuitenkin jopa kymmeniä tuhansia ihmisiä vuosittain, joten siihen liittyvää tietoa pitäisi olla saatavilla monipuolisesti ja helposti.

2. AVOLIITON MÄÄRITELMÄ

2.1 Mikä on avoliitto?

Suomessa arvioidaan olevan yli 300 000 avoparia, eli yksilötasolla reilut 600 000 avoliitossa elävää henkilöä, joten avoliiton päättymiseen liittyvät varallisuusosoikeudelliset kysymykset koskettavat suurta ihmismäärää (Tilastokeskus, 2008). Ennen kuin näitä varallisuusosoikeudellisia seikkoja voidaan alkaa tarkastelemaan, on kuitenkin perehdyttävä tarkemmin siihen, mitä avoliitto yleensäkin tarkoittaa.

Termiä "avoliitto" alettiin käyttää 1970-luvulla pareista, jotka asuivat vakituisesti yhdessä olematta kuitenkaan naimisissa. Avoliittoa on kuitenkin vaikea määritellä, sillä yhdessä asuminen voi pohjautua hyvin monenlaisille keskinäisille sopimuksille. Näin ollen avoliitto ei ole myöskään siviilisääty, ja juridisesti katsottuna muun muassa avoliiton päättymiseen saattaa liittyä monentasoisia ongelmia. Siviilisääty eli se, onko henkilö naimaton, naimisissa, eronnut vai leski, määrittää laissa hyvin tarkasti sen, mitkä henkilön oikeudet ja velvollisuudet ovat riippuvaisia hänen siviilisäädystänsä. Avoliitossa tilanne on siis hieman monimutkaisempi.

2.2 Avoliittojen historiaa

Avoliiton käsite siis omaksuttiin 1970-luvulla, jolloin vihkimättömien parien yhdessä asuminen alkoi tulla suosituksi etenkin nuorten, lapsettomien kaupunkilaisten keskuudessa. Tällainen ratkaisu oli usein tietoinen; sillä arvosteltiin avioliittoa ja keskitettiin huomio parisuhteeseen yksityisasiana

(Jallinoja 1984, 62). Avoliitot yleistyivät nopeasti 1970-luvun aikana ja siitä tulikin pian hyväksytty parisuhteen muoto, vaikka siihen aikaan avoliittoa pidettiin yleisesti osana prosessia, joka johtaa avioliittoon (Nikander 1992). Tällä hetkellä kaikista parisuhdeperheistä noin viidesosan arvioidaan olevan avoliittoja. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2008 kaikkiaan noin 1 444 000 perhettä, joista 66,3 % oli avoliittoja tai rekisteröityjä parisuhteita, ja 21,3 % avoliittoperheitä. Tämä tarkoittaa siis lähes 310 000 avoliittoa eli melkein 620 000 henkilöä. Lapsiperheistä avoliitossa elää noin viidesosa, vuonna 2007 osuus oli 18 prosenttia. On myös todettu, että nykyään Suomessa jopa 40 prosenttia lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella, ison osan tästä luonnollisesti muodostavat avoliitossa elävien parien lapset. Näin ollen voidaan siis todeta että avioliiton päättymisen taloudelliset vaikutukset koskettavat monia, parin itsensä lisäksi myös mahdollisia lapsia.

2.3 Avopuolisoiden suhde

Edes avoliittojen kohdalla ei puolisoitten keskinäistä, henkilökohtaista suhdetta ole katsottu tarpeelliseksi määritellä lailla. Näin ollen myös avoliitoissa parin keskinäinen suhde on jätetty erikseen sääntelemättä, eli yhteiselämän aloittaminen niin kuin lopettaminenkin ovat henkilöiden yksityisiä asioita. Avoliiton määritelmä on pitkälti riippuvainen siitä, miltä kannalta asiaa katsoo, esimerkkinä se, että Kansaneläkelaiissa (568/2007) avoliitolla tarkoitetaan sitä, että ”mies ja nainen, jotka eivät ole keskenään avoliitossa, elävät jatkuvasti yhteisessä taloudessa avoliitonomaisissa olosuhteissa”. Tästä huolimatta avoliitossa eläviksi ei kuitenkaan katsota esimerkiksi yhteisessä asunnossa asuvia kaveruksia, jotka eivät ole niin sanotussa ”läheisessä suhteessa”. Tämän lisäksi yhdessä asumista tulisi olla kestänyt jo jonkin aikaa, vaikkapa muutaman kuukauden, jotta suhde voitaisiin määritellä avoliitoksi. Tavanomaisia tunnusmerkkejä avoliitolle ovat myös yhteinen osoite tai yhdessä hankittu asunto. Toisen avopuolison tilapäisen asumisen muussa kuin yhteisessä asunnossa,

esimerkiksi työn tai opiskelun takia, ei katsota purkavan avoliittoa. (Aarnio A. & Kangas U., 2010, 236.).

Toisaalta yhteistalous ei välttämättä tarkoita lainkaan yhteistä asuntoa, vaikka laissa yhteistalous onkin määritelty nimenomaan parisuhteessa olevien henkilöiden yhdessä asumiseksi. Nykyelämässä tällainen perinteinen asumismalli ei ole ainoa yhteistalouden muoto. Yhteisiin elinkustannuksiin osallistuminen, yhteinen omaisuus, lasten hoito yhdessä tai vaikkapa vapaa-ajan ja lomien vietto yhdessä voivat samalla tavalla olla yhteistaloudessa elävien puolisoiden tunnusmerkkejä kuin yhteinen osoitekin (Reijonen M., reijonenlaw.fi, Ajankohtaista).

2.4 Avoerot

Yksinkertaisuudessaan avoero tarkoittaa avoliiton purkamista eroamalla, eli muuttamalla pysyväsi erilleen. Se on puolisojen yksityinen asia, eikä siihen tarvita erikseen päätöstä tuomioistuimelta tai muulta vastaavalta taholta. Aikaisemmin katsottiin, ettei avoliitto, toisin sanoen vihkimätön yhteiselämä, tuota mitään erityisiä oikeusvaikutuksia osapuolten suhteen. Vuoden 2011 ja lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta jälkeen tähän on kuitenkin tullut hyvin merkittävä muutos, johon tässä opinnäytetyössä perehdytään myöhemmin.

Suomi on tilastoissa Euroopan kärkimaita avio- ja avoerojen yleisyydessä. Viime vuosina avioerojen määrä on Suomessa vakiintunut 13 000–14 000 välille. Avoparit muuttivat erilleen lähes kolme kertaa niin usein kuin avioparit vuonna 2005, eli tämä tarkoittaa hyvin karkeasti arvioiden noin 40 000 avoeroa vuosittain. Väkilukuun suhteutettuna määrä on kansainvälisestikin hyvin korkea. (Mahkonen S. 2008, Perhesovittelu)

3. LAKI AVOPUOLISOIDEN YHTEISTALouden PURKAMISESTA

3.1 Mikä on laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta?

Vuonna 2011 huhtikuun 4. päivänä voimaan tullut laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (tässä opinnäytetyössä myös nimellä avoliittolaki), paransi oleellisella tavalla avopuolison taloudellista suojaa avoliiton päättyessä. Aikaisemmin avopuolisolla ei ollut minkäänlaista avio-oikeuteen verrattavaa oikeutta toisen omaisuuteen, eikä osituksia tehty. Myöskään toisen avopuolison kuollessa, toinen ei voinut saada hyvitystä kuolinpesältä ilman testamenttia.

Avoliittolaki säädettiin todelliseen tarpeeseen, sillä on kohtuutonta, että nykyaikana ja avoliittojen yhä yleistyessä, toinen osapuoli saattaa eron sattuessa jäädä ”puille paljaille” eli täysin vaille taloudellista suojaa. Yhä useammin avoero aiheuttaa myös oikeuteen asti päätyneitä riitoja omaisuuden jaosta. Lailla avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta pyrittiin luomaan järjestelmällinen riidanratkaisumenettely tilanteisiin, jossa eronnut avopari ei pääse yhteisymmärrykseen varallisuusoikeudellisissa asioissa. Uudella lailla tähdätään siis oikeudenmukaiseen lopputulokseen omaisuuden erottelussa, sillä siinä otetaan huomioon yhteiselon aikana vallinnut taloudellinen yhtenäisyys. (HE 37/2010)

3.2 Avoliittolain synty

Aikaisemmin lainsäädännössä ei ollut minkäänlaisia säännöksiä avopuolisoiden varallisuussuhteista, joten siihen sovellettiin yleisiä esine- ja velvoiteoikeudellisia lakeja. Tämä ei tosin ollut ongelma vain Suomessa, vaan avopuolisoiden varallisuussuhteita koskevat säännöstelyt poikkesivat huomattavasti eri maissa. Joka tapauksessa sääntely muissakin maissa on ollut hyvin vähäistä. Ainoastaan naapurimaissamme Norjassa ja Ruotsissa avoliittoja koskeva sääntely on ollut riittävä. Tähän tukeutuen

Suomessakin alettiin pohtia sääntelyä, joka turvaisi avopuolison taloudellisen vähimmäissuojan erotilanteessa. (HE 37/2010)

Toukokuun 23. päivä vuonna 2005 Oikeusministeriössä laadittiin muistio, jota voisi pitää lähtösysäyksenä sille, että Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta on nykyään olemassa. Tätä ennen avopuolison asemaa oli käsitelty viimeksi vuonna 1983, jolloin perintökaarta uudistettiin. Ehdotus vuonna 1983 oli, että perittävän kihlakumppanille, puolisolle avio- tai asumuseron vireilläoloaikana tai perittävän kanssa yhdessä asuneelle henkilölle, voidaan antaa jäämistön säästöstä avustuksia kohtuulliseksi katsottu määrä, jos se on tarpeen hänen toimeentulonsa kannalta. Tällöin kuitenkin asia ratkaistiin niin, että laki jäi koskemaan vain puolisoa tai kihlakumppania (OM muistio 2005).

Kesäkuussa 2008 Oikeusministeriö keräsi työryhmän, jonka tehtävänä oli ”valmistella säännöksiä avopuolisoiden omaisuuden jaosta avoliiton purkautuessa sekä perintökaaren 8 luvun avustusta ja hyvitystä koskevien säännösten uudistamista” (HE37/210). Lopputuloksena työryhmä ehdotti säädettävän lain yhteistalouden purkamisesta avoliiton päättyessä. Tämän lisäksi muutamia siihen liittyviä lakeja tulisi muuttaa. Työryhmän ehdotus sai aikaan sen, että 9. päivänä huhtikuuta 2010 hallitus antoi eduskunnalle esityksen laeiksi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Lähes tarkalleen vuoden verran myöhemmin, 1. päivänä huhtikuuta vuonna 2011 Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta tuli voimaan.

3.3 Miksi avoliittolaki säädettiin?

Uutta lakia on perusteltu erityisesti sillä, että avo- ja avioliitoissa on melko vähän eroja siinä, mitä tulee rahan kuluttamiseen (Aromaa—Cantell—Jaakkola: Avoliitto. Tutkimuksia avoliiton yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa, Helsinki 1981, 24—26). Vaikka avioliitossa olevat parit omistivat huomattavasti useammin yhdessä muun muassa asunnon,

auton ja kesämökin, ei avoliitossakaan elävillä yhteisomistus ollut harvinaista. Suurempia yhtäläisyyksiä löytyi tosin muista tutkimuksen kohteena olleista seikoista; esimerkkinä mainittakoon että molemmissa liittotyypeissä näytti olevan tavanomaista se, että nuorissa liitoissa puoliset kustansivat useammin itse omat menonsa, kun taas liiton vanhetessa rahankäyttö yhtenäistyi. Toinen keskeinen havainto oli se, että kummassakin liittotyypissä naisen varoja käytettiin enemmän arkisiin, kodinhoitoon liittyviin menoihin, kuten lapsista aiheutuviin kuluihin. Miehen varoilla sen sijaan hankittiin useammin esimerkiksi auto. Samankaltaiset tulokset saatiin myös lapsiperheiden taloutta ja perheiden sisäistä työnjakoa koskeneessa tutkimuksessa (Raijas—Wilska, Huolenpitoa ja jakamista — rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä, Kuluttajatutkimuskeskuksen työselosteita ja esitelmiä 2007:104). Näin ollen voidaan siis päätellä, että yhteisen lapsen saamisella ja yhteisen omaisuuden hankkimisella on merkittävämpi vaikutus parien varallisuuteen liittyviin asioihin, kuin liiton virallistamisella.

3.4 Keitä avoliittolaki koskee?

Avoliittolaki ei tietysti koske mitä tahansa avoliitoksi katsottuja liittoja. Koska koko avoliitto terminä on epätarkka, avoliittolaissa on ollut tarpeellista määritellä ja rajata sitä, millaisia avoliittoja laki koskee. Lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 3 §:ssa avoliitto määritellään seuraavasti: ” Avopuolisilla tarkoitetaan tässä laissa yhteistaloudessa asuvia parisuhteen (avoliiton) osapuolia, jotka ovat asuneet yhteistaloudessa vähintään viisi vuotta tai joilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi. Avopuolisoksi ei kuitenkaan katsota sellaista henkilöä, joka on avioliitossa”. Laki ei luonnollisesti koske niitä henkilöitä, joiden avoliitto on päätynyt eroon ennen lain voimaantuloa. Laki koskee niin samaa kuin eri sukupuolta olevia pareja.

Rajaus siihen, että vain yli viisi vuotta kestäneet avoliitot otetaan lain mukaan huomioon, saattaa olla aiheellinen juuri siksi, että yhteinen

rahankäyttö ja omaisuus lisääntyvät useimmiten sitä mukaa, kun liitto vanhenee. Myös yhteisen lapsen saanti, tai lapsen hoito yhdessä on asia, jonka on tutkimusten mukaan (Raijas, Wilska, 2007) katsottu lisäävän avopuolisoiden taloudellista yhtenäisyyttä. Ei olisi useimmiten tarpeellista tehdä esimerkiksi omaisuuden erottelua vain vuoden tai pari vuotta kestäneen avoliiton päättyessä. Sen lisäksi, että kaiken pituisten avoliittojen huomioon ottaminen toisi kustannuksia ja lisää työtä muun muassa tuomioistuimille, se saattaisi myös muuttaa avoliiton asemaa yhteiskunnallisesti.

3.5 Avoliittotalouksien rahankäyttö ja työnjako

Suomessa on tehty valitettavan vähän avoliittoon liittyviä tutkimuksia. Suuntaa-antavia tuloksia antaa kuitenkin muun muassa 'Uusperheitten lapset ja vanhemmat' kyselytutkimus vuodelta 2000 (Jaakkola R.; Sääntti R.), jonka yksi osio koskee rahankäyttöä uusperheissä. Tämä lisäksi viitteitä perheiden sisäisistä työnjaoista antaa Raijaksen ja Wilskan tutkimus 'Huolenpitoa ja jakamista — rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä, Kuluttajatutkimuskeskuksen työselosteita ja esitelmää (2007:10). Vaikka kysely koskikin kaikkia lapsiperheitä yleisesti, ja suurin osa vastaajista oli avioliittoperheitä, voi tuloksista kuitenkin tulkita sitä, miten avoliittoperheissä rahankäyttö ja sukupuolten välinen työnjako on hoidettu.

3.5.1 Rahankäytön yhtenäisyys uusperheissä

Jaakkola – Sääntin tutkimusten tuloksia ei siis luonnollisestikaan suoraan voi rinnastaa kaikkiin avoliittoihin, etenkin nuoriin avoliittoihin, joissa varojen käyttö on selvästi eriytyneempää. Uusperheiden kohdalla tutkimus toi kuitenkin selvästi ilmi, että avoliitossa olevissa uusperheissä rahankäyttö oli melko yhtenäistä, sillä lähes puolet vastanneista, tarkemmin sanottuna 46 prosenttia, ilmoitti hoitavansa raha-asiat jollain tavalla yhdessä avopuolison kanssa. Tutkimuksessa selvisi, että 14 prosentilla avoliitossa elävistä uusperheistä oli yhteinen pankkitili menoja

varten ja 24 prosenttia kertoi että puolisoilla on käyttö-oikeudet toistensa tileihin. (Taulukko 1)

Samaisessa tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös asunnon omistamiseen avoliitossa olevissa uusperheissä. Tuloksia tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että lähes puolet, 45 prosenttia, omisti asunnon yhdessä. Vaimo omisti asunnon jonkin verran harvemmin kuin mies, sillä naisen omistamassa asunnossa asui 23 prosenttia, kun taas miehen omistamassa 32 prosenttia vastanneista. Tulokset antavat kuitenkin vahvaa näyttöä siitä, että avoliitoissa varojen käyttö saattaa olla aivan yhtä yhtenäistä kuin avioliitoissakin (Taulukko 2).

3.5.2 Avoliittoperheiden työnjako

Avoliittoperheistä 40 prosenttia on tilastojen mukaan lapsiperheitä (OM Arviomuistio 5/41/2005, s.7). Tämä tarkoittaa useimmiten perheen sisäisessä työnjaossa sitä, että toinen vanhemmista käy palkkatyössä ja toinen hoitaa lasta kotona, ainakin jonkin aikaa. Useimmiten kotiin jäävä puoliso on perheen äiti. Kansaneläkelaitoksen perhe-etuustilasto vuodelta 2008 osoittaa, että äidit käyttävät 93 prosenttia kaikista vanhempainpäivärahoista. Voidaan olettaa, ettei asiassa ole merkittävästi eroa sen suhteen, ovatko perheen vanhemmat avo- vai avoliitossa. Yksityiskohtaisempaa tietoa erityisesti lapsiperheiden yhteisten menojen rahoittamisesta löytyy Raijaksen ja Wilskan tutkimuksessa, jossa kysyttiin varojen käytöstä menoryhmittäin. Seuraavassa taulukossa on nähtävissä, mitkä perheen menoista on vastanneiden mukaan miehen kustantamia, mitkä naisen kustantamia, ja mitkä hankitaan yhdessä.

	Mies maksaa	Nainen maksaa	Mies ja nainen maksavat yhdessä	Vaihtelee	Yhteensä
Kotiin ostettava ruoka	11	28	57	4	100
Ravintolassa syöminen	20	7	59	9	100
Autot ja muut moottoriajoneuvot	41	3	53	1	100
Vuokra, vastike ym. asumismenot	27	12	58	2	100
Lomamatkat ja risteilyt	11	7	71	7	100
Kulttuuri (elokuvat, urheilukilpailut...)	8	8	64	14	100
Muut huvitukset (huvipuisto, kylpylä...)	9	7	69	13	100
Kodinkoneet ja huonekalut	13	9	71	6	100
Kodin elektroniikka	26	6	62	6	100
Lainojen korot ja lyhennykset	24	9	54	2	100

Taulukko: Perheen yhteisten menojen rahoittaminen, prosenttiosuudet menoryhmittäin (Raijas—Wilska 2007, 27)

Kuten taulukosta havaitaan, kaikissa menoryhmissä yleisintä on, että mies ja nainen maksavat kulut yhdessä. Huomion arvoista on kuitenkin se, että kodin ruokaostoksista vastaa huomattavasti useammin nainen kuin mies, kun taas asumiskuluista, autosta ja lainoista syntyvät menot kustantaa useammin mies. Karkeasti arvioiden voi siis todeta Suomessa olevan paljon lapsiperheitä, jossa eletään niin sanotusti perinteisenä katsotulla tavalla, eli mies vastaa taloudessa asunnosta ja autosta, kun taas nainen päivittäisistä ruokaostoksista. Avoliitossa eläessä edeltävänkaltaisesta järjestelystä saattaa syntyä ongelmia, mikäli liitto päättyykin eroon. Ennen Lakia avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta, olisi ollut todellinen riski siitä, että toinen osapuoli olisi erossa jäänyt täysin vaille taloudellista turvaa.

3.6. Avoliittolain kritiikkiä

Kuten monet muutkin lait, myös Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta on saanut osakseen runsaasti kritiikkiä (Taloustaito 3/11, s.48). Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta koskettaa suurta osaa suomalaisista, voisi melkein kärjistetysti sanoa, että jokainen tuntee jonkun, jota uusi laki voisi koskea. Näin ollen on luonnollista, että lain tuomat muutokset herättävät keskustelua puolesta ja vastaan.

Yksi kysymyksiä nostattanut seikka oli se, keitä uusi laki tulee koskettamaan. Internetissä kuohuvissa keskusteluissa pelättiin muun muassa sitä, aletaanko kaikki ”kimppa-asumisjärjestelyt” laskea avoliitoiksi. Avoliittolaki osoitti kuitenkin kyseiset pelot turhaksi, sillä laissa on hyvin selvästi määritelty se, keitä laki koskee. Sen sijaan oleellisemmän kysymyksen muodostaa avoliittolain merkitys yhteiskunnallisesti. Avoliittolain voimaantulo on saanut kritiikkiä muun muassa siitä, että se muodostaa vaihtoehtoisen järjestelmän avioliittojen rinnalle, ja näin ollen heikentää avioliittojen asemaa instituutiona. On kuitenkin huomioitava, että avopuolison asema erossa on edelleen aviopuolison asemaa merkittävästi heikompi. Avopuolisolla ei jatkossakaan ole avio-oikeuteen rinnastettavaa oikeutta toisen omaisuuteen, eikä hän lain nojalla peri puolisoaan. Avoliitossa eläminen on siis uudesta laista huolimatta taloudellisesti riskialttiimpaa kuin avioliitossa eläminen, jos puolisoitten varallisuudessa on suuria eroavuuksia. Edellä mainittujen seikkojen nojalla ei siis ole syytä pelätä sitä, että avoliittolain myötä muodostuisi kilpaileva järjestelmä avioliittojen rinnalle.

Joissain tapauksissa avoliitto on tietoinen päätös, jolla pyritään välttämään avioliiton mukanaan tuomia oikeusvaikutuksia. Tällöin herää kysymys ylipäättään koko avoliittolain mielekkyydestä. Kuitenkin jo Hallituksen esityksessä Laeiksi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (HE 37/2010) todetaan, että ”sääntelyllä ei pyritä rinnastamaan avopuolisoita aviopuolisoihin tai luomaan avoliitosta avioliiton kaltaista instituutiota”.

Avoliittoon meneminen on edelleen osapuolten yksityinen päätös, joka ei edellytä rekisteröintiä tai viranomaispäätöstä. Tämänkaltainen vapaus on jätetty lakiin nimenomaan siksi, että liian tiukka, avioliittomainen sääntely ei ole tarkoituksenmukaista, mikäli avoliiton yhteiskunnallinen asema halutaan pitää entisenkaltaisena. Avoliittolaki tarjoaa avopuolisille sopimusvapauden, eli he voivat tarpeensa mukaan laatia keskinäisiä sopimuksia varallisuussuhteiden selkeyttämiseksi riitatilanteiden varalta (HE 37/2010).

3.7. Puolisoiden keskinäiset sopimukset avoliiton päättymisen varalta

Avoliittolain herättämässä kritiikissä yksi keskeisimmistä ongelmista oli se, että avoliitossa eläminen saattaa olla suunniteltu ratkaisu, jolla vältetään avioliiton mukanaan tuomat oikeusvaikutukset. Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä huomata se, että avoliittolain säännökset ovat suurimmaksi osaksi tahdonvaltaisia, eli puolisot voivat keskenään sopia niistä toisin. Ainoa asia, johon avopuolisot eivät voi keskinäisillä sopimuksilla vaikuttaa, on oikeus vaatia omaisuuden erottelua tai pesänjakajaa. Tämä piirre on jätetty keskinäisten sopimusten ulkopuolelle, jotta heikomman osapuolen oikeus toteutuisi avoerotilanteessa (Taloustaito 3/2011, s.52)

Erilaisia sopimuksia ovat muun muassa jo edellä mainittu testamentti, sekä sopimus omaisuuden erottelusta avoeron varalta eli niin sanottu avohtosopimus. Nämä ovat nimenomaan varallisuutta koskevista sopimuksista tärkeimmät. Sopimusvapauden nimissä osapuolet voivat laatia monenlaisia keskinäisiä sopimuksia, jotka voivat koskettaa vaikkapa vain jonkin yksittäisen irtaimen omistusta. Sopimusten laatijoiden on kuitenkin oltava tarkkana sen suhteen, että sopimukset on tehty oikealla tavalla, sillä jotkin sopimukset ovat päteviä vain määrämuotoisina ja todistajien allekirjoittamina.

3.7.1 Avopuolisoiden keskinäinen testamentti

Ainoa keino turvata avolesken asema on puolisoitten keskinäinen testamentti. Testamentteja voi laatia monenlaisia, testamentin tekijä voi testamentata koko omaisuutensa tai vain osan siitä. Testamentti voi koskea myös jotakin tiettyä irtainta, rahasummaa tai oikeutta. Avoliitossa varteenotettava vaihtoehto on testamentata puolisolalle oikeus asua testamentin laatijan omistamassa asunnossa, jos se on ollut avoparin yhteinen koti. Rintaperillisen oikeutta perintöönsä ei voi kuitenkaan ohittaa, joten asumisoikeuden testamenttaajalla tulee olla muutakin omaisuutta, mikäli hänellä on lapsia. (Koponen J. 2012, s.12 ja 54)

Testamentin voi laatia itse, mutta sitä tehtäessä on oltava tarkkana, että siitä tulee asianmukainen. Testamentin laatijan on yleensä oltava täysi-ikäinen ja testamentin tulee olla päivätty ja kahden esteettömän todistajan allekirjoittama. Testamentin voi aina muuttaa tekemällä uuden testamentin. Ihmiset saattavat arastella testamentin tekoa, koska pitävät sitä vaikeana, aikaa vievänä ja turhana normaalituloisille henkilöille. Kuitenkin joka vuosi Suomessa menee 10 miljoonaan euron arvosta jäämistöjä valtiolle, kun ihmiset, joilla ei perintökaaren mukaisia perillisiä ole, jättävät testamentin tekemättä. Testamentilla voitaisiin avolesken aseman takaamisen ohella välttää monet sekaannukset kuolinpesässä (Testamentti.org, Testamentti). (Liite 3)

3.7.2 Sopimus omaisuuden erottelusta avoeron varalta

Jo avoliittoon mentäessä olisi hyvä pohtia mahdollisten keskinäisten sopimusten laatimista, sillä mahdollisen eron jälkeen tilanne voi joskus olla niin tulehtunut, ettei sopimusta saada tehtyä. Erityisesti lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta voimaantulon jälkeen erilaiset avohtosopimukset ovat tulleet ajankohtaisiksi, vaikka puolisoitten välisen varallisuusosoikeudellisten seikkojen suunnittelu on ollut aiheellista myös ennen lakia. Avoliittolain nostattama kuohunta herätti kuitenkin avoparit

pohtimaan avoehdosopimuksen tekemistä ja sen soveltamista omaan tilanteeseen. Avoliittolaki säättää avoliiton purkamisen vain pääpiirteittäin, joten puoliset voivat keskenään tarkentaa sitä laatimalla sopimuksen omaisuuden erottelusta avoeron varalle. Sopimusten merkitys korostuu pitkään kestäneissä avoliitoissa silloin, jos toisella puolisoilla on huomattavasti toista enemmän varallisuutta, tai erityisesti jos toinen puolisoista on yrittäjä (juridia.com, Parkkinen K., Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta).

Sopimus omaisuuden erottelusta avoeron varalta on avioehtosopimusta vapaamuotoisempi. Toisin kuin avioehtosopimuksen, avoehdosopimuksen ei tarvitse täyttää tiettyä määrämuotoa ollakseen lainvoimainen. Olisi kuitenkin toivottavaa, että avoeron varalta tehtävä sopimus laaditaan kirjallisesti, ja asiantuntijan kanssa olisi hyvä miettiä sopimuksen vaikutuksia (Op.fi, Karhu S., Lainopillisia palveluja eri elämäntilanteisiin). Avoehdosopimus kannattaa tehdä viimeistään silloin, kun avopuolisot tekevät taloudellisesti merkittävän yhteisen hankinnan, kuten ostavat asunnon tai vaikkapa auton. Avoehdosopimuksen merkitys korostuu erityisesti jos hankinta on vain toisen osapuolen nimissä. Esimerkiksi monet osamaksusopimukset tehdään vain yhden henkilön nimiin, jolloin erotilanteessa voi olla hankala näyttää toteen osaomistajuuteensa, ellei puolisoitten välistä sopimusta ole tehty (nordstromlaki.fi, Avioehtosopimus ja perhe). (Liite 4)

4. AVOERON MENETTELYN LÄHTÖKOHDAT (TILANNE ENNEN AVOLIITTOLAKIA)

Avoliittolain merkitystä ja vaikutuksia ei voida tarkastella ennen kuin on ensin perehdytty siihen, miten avoerossa lähtökohtaisesti toimitaan. Olisi vaikea sisäistää uuden lain mukanaan tuomia seikkoja, ellei aluksi

selvitettäisi, kuinka avoero hoituu niin sanotusti ”tavanomaisessa tilanteessa”, jossa kumpikaan ei esimerkiksi vaadi hyvitystä yhteiseen talouteen antamastaan panoksesta. Ne toimenpiteet, joita sovellettiin avoerotilanteissa ennen vuoden 2011 lain voimaantuloa, ovat edelleen täysin voimassa niiden avoerojen kohdalla, joiden osapuolet eivät täytä kyseisen lain 3§:ssa vaadittuja ehtoja.

4.1 Nimiperiaate

Kun avoliitto päättyy eroon, lähtökohtaisesti omaisuus jaetaan nimiperiaatteen mukaan. Tämä tarkoittaa siis sitä, että kumpikin osapuoli saa pitää oman omaisuutensa, toisin sanoen siis sen omaisuuden, joka hänen nimissään on. Omaisuus on voitu saada kaupan, testamentin, vaihdon, lahjan, tasingon tai esimerkiksi perinnön myötä. Yhteinen omaisuus jaetaan siten, että kummallakin on oikeus siihen osuuteen, jonka hän omistaa. Yhteisesti omistettu omaisuus jaetaan avoerossa puoliksi, ellei voida todistaa että asiasta on toisin sovittu.

Käytännössä keskeisiksi asioiksi avoerossa muodostuu irtaimen omaisuuden, asunnon sekä kiinteistöjen jako. Ristiriitatilanteessa on keskeistä löytää kirjallisia todisteita siitä, kenelle irtain kuuluu. Tällaisina todisteina voi toimia niin ostokuitit, takuutodistukset tai rekisteröidyt asiakirjat. Ongelmia syntyy tietysti siitä, jos kirjallisia todisteita ei ole olemassa tai jos omaisuus on molempien osapuolten nimissä, mutta omistussuhteet ovat epäselvät (Makkonen 2005, 33-34).

4.2 Yhteinen omaisuus

Omaisuuden jako on erityisen hankalaa tilanteissa, jossa irtain on vain toisen puolison nimissä, mutta voidaan esittää toteen, että se on hankittu yhteisessä tarkoituksessa ja molempien varoilla. Tämä ongelma on ominaista muun muassa kiinteistöjen jaossa. Tällöin toisen osapuolen, siis sen, jonka nimissä omaisuus ei ole, näyttötaakka on erityisen suuri. Tilanne saattaa olla myös se, että kummallakaan puolisoilla ei ole näyttöä

siitä, kenen irtain on. Silloin toimitaan yhteisomistusolettama mukaan. Lähtökohta yhteisomistuksessa olevan irtaimen suhteen on se, että erotilanteessa se jaetaan puoliksi, mutta koska tämä ei luonnollisestikaan ole aina mahdollista, irtain voidaan myös myydä ja siitä tullut tuotto jaetaan puoliksi osapuolten kesken. Laki eräistä yhteisomistussuhteista määrittelee kuitenkin yksityiskohtaisemmin sen, miten yhteisomistuksessa oleva irtain jaetaan.

Laki eräistä yhteisomistussuhteista

Lakia eräistä yhteisomistussuhteista sovelletaan yhteisessä omistuksessa olevaan kiinteistöön, irtaimen esineeseen tai muuhun tavaraan. Tämä niin sanottu yhteisomistuskilpailu nousee usein keskeiseen asemaan avoerotilanteissa, jossa ratkotaan sitä, kenelle yhteisessä omistuksessa ollut omaisuus todellisuudessa kuuluu. Tämä laki toimii siis pohjana omaisuuden jaolle avoeroissa. Laissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisestakin todetaan, että ”*Jos omaisuutta eroteltaessa avopuolisoiden välisestä sopimuksesta tai olosuhteista muutoin ei käy selville eikä voida näyttää, kumman avopuolison omaisuuteen jokin irtain esine kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, avopuolisoiden katsotaan saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin*” (26/2011). Tällöin luonnollisesti sovelletaan lakia eräistä yhteisomistussuhteista.

Lain 2§:ssa todetaan yhteisomistajien omistavan määräosuuden esineestä. Jos ei muuta ilmene, osuudet ovat yhtä suuret. Yhteiseen esineeseen tai sen tuottoon liittyvät oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät sen mukaan, kuinka suuri määräosuus yhteisomistajalla on. Jos esine esimerkiksi vaihdetaan, molemmat yhteisomistajat saavat omaa osuuttaan vastaavan osuuden vaihdossa saadusta esineestä. Avoerotilanteessa kiinnostavampaa on kuitenkin useimmiten se, miten yhteisessä omistuksessa oleva irtain käytännössä jaetaan, eihän esimerkiksi kesämökkiä voi fyysisesti jakaa puoliksi. Yhteisomistuskilpailun 9§:ssä todetaan seuraavasti: ”*yhteisomistajalla on oikeus saada osansa*

yhteisestä esineestä jakamalla erotetuksi”. Tähän on kuitenkin tarkennuksena lisätty, että mikäli esineen jakaminen ei käytännössä ole mahdollista, jakaminen alentaisi esineen arvoa tai se olisi erityisen kallista, on oikeudella mahdollisuus määrätä esine myytäväksi, jos toinen yhteisomistajista niin vaatii (Laki eräistä yhteisomistussuhteista 180/1958).

4.3 Riidat

Tuomioistuimissa käydyt avopuolisoiden väliset riidat eivät ole olleet harvinaisia enää pitkään aikaan. Varallisuuskiistat tulevat ajankohtaisiksi erotilanteessa, sillä yhteiselämän sujuessa puolisoiden varallisuussuhteisiin harvoin tulee tarvetta kiinnittää erityistä huomiota. Avoliiton päättymisen johdosta käydyt oikeusprosessit voidaan jakaa karkeasti kahteen tyyppiin: omistukseen liittyviin riitoihin, sekä kompensatiokanteisiin. Näiden lisäksi esiintyy myös velkomuskanteita.

4.3.1 Omistukseen liittyvät riidat

Tyypillisin omistusriidan kohde on yhteisenä kotina ollut asunto. Jos asunto on yhteisissä nimissä, ongelmat ratkaistaan eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain mukaisesti. Mikäli osuuksien suuruuksista on erimielisyyttä, edellä mainitussa laissa osuuksia on pidettävä samansuuruisina, ”jollei muuta ilmene” (YhtOmL). Hankalammaksi omistuskiistan tekee kuitenkin se, että esimerkiksi asunto on vain toisen puolison nimissä. Erityisesti tilanteissa, jossa kumpikin on osallistunut asunnon rahoitukseen tai ylläpitoon, voi erotilanteessa tulla järkytyksenä, että omaisuutta ei pelkästään rahoituksen perusteella katsota yhteiseksi.

Tässä kohtaa oikeuskäytäntö on antanut melko vaihtelevia ratkaisuja tilanteeseen. Painoarvoa on joissakin tapauksissa annettu sille, että asunto oli hankittu yhteiseen käyttöön ja toinen osapuoli on avustanut yhteisen talouden ylläpitoa joko rahallisesti tai työpanoksellaan. Kuitenkaan varsinaista perheoikeudellista omistuksen määräytymistä ei

Suomessa tunneta. Tästä voidaan päätellä, että avoliitto on ollut ennen avoliittolakia taloudellisesti melko turvaton suhdemuoto. Toisaalta tilanne on sama nykyäänkin niillä pareilla, joita avoliittolaki ei koske. (Gottberg 2005, 54-56)

4.3.2 Kompensaatiokanteet

Kompensaatiokanteet ovat yleensä erilaisia perusteettoman edun palautuksia koskevia korvauskanteita. Avoliitoissa, samoin kuin avioliitoissakin, puolisoiden välillä tapahtuu monenlaisia työnjakaja: toinen puoliso tekee esimerkiksi asunnon remontin ja toinen vastaa kodin- ja lastenhoidosta. Eron sattuessa on luonnollista että osapuolet haluavat korvauksen tällaisesta toisen hyväksi tekemästään työstä. Usein kuitenkin näillä niin sanotuilla ”palkkavaateilla” ei ole ollut mainittavaa menestystä oikeuskäytännössä. Perheen eteen tehtävää työtä ei pidetä työsuhteeseen verrattavana työnä, eikä palkanmaksua siitä voi vaatia. Kotityön katsotaan koituvan myös tekijän omaksi hyödyksi ja kun kyseessä on avopuolison hyväksi tehtävä työ, vastikkeettomuusaolettama on vahva. On kuitenkin sellaisiakin oikeustapauksia, joissa on määrätty maksettavaksi ”kohtuullinen” korvaus työtä tehneelle, kun otetaan huomioon työn laatu ja olosuhteet. (Gottberg 2005, 57-60)

4.3.3 Velkomuskanteet

Avoliitossa rahankäyttö on usein melko yhtenäistä ja varsinkin pitkissä suhteissa varoja käytetään yhteisesti kotitalouden hyväksi. Avopuolisot saattavat maksaa toistensa laskuja tai antaa toistensa käyttöön rahaa. Erossa näistä rahaveloista esitetään velkomuskanteita. Velkomuskanteet ovat siinä mielessä hankalia, että velaksianto ei edellytä määrämutoa, vaan suullinenkin sopimus pätee. Siispä velan toteennäyttäminen saattaa muodostaa haasteen, mikäli velkakirjoja ei ole tehty. Tällöin velan syntyminen on pystyttävä näyttämään toteen muilla keinoilla. Kuitenkin esimerkiksi tapaus, jossa toinen puoliso olisi toistuvasti maksanut toisen puolison arkisia kuluja, kuten puhelinelaskuja, ja vaatisi niistä korvausta, ei

todennäköisesti tulisi menestymään oikeudessa. Edellä mainitun kaltaiset kulut katsotaan yhteiselämään kuuluviksi ja maksanut osapuoli on ne hyväksynyt, mikäli hän ei ole puuttunut asiaan ajallaan. (Gottberg 2005, 61-63)

4.4 Poikkeukselliset ratkaisut avoeroissa

Tuomioistuimiin asti päätyneissä avoerotapauksissa heikommalla osapuolella on ollut tavallisesti melko huonot mahdollisuudet menestyä. Tätä tilannetta ei voi kuitenkaan mustavalkoisesti tulkita niin, että avoerotilanteessa puoliso olisivat aina voimattomia lain edessä, vaan on kiinnitettävä huomiota siihen *miten* siviilioikeudellisia periaatteita voidaan käyttää hyväksi varallisuuskiistoja ratkottaessa. Yksi tapa on ollut ottaa huomioon yhteisöoikeudelliset periaatteet. Tämä tarkoittaa sitä, että avoliitto on jossain tapauksissa luokiteltu avoimeksi yhtiöksi, jolloin siihen on sovellettu lakia avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (389/1988). Edellä mainittua lakia soveltaen on voitu joissakin hyvin erityisissä tapauksissa päästä tyydyttävään lopputulokseen.

Toinen vaihtoehto on ollut verrata avoliittoa työsopimukseen. Jos Työsopimuslaissa (55/2001) olevat kriteerit täyttyvät, on voitu katsoa avoliiton olevan päämiehen ja taloudenhoitajan välinen työsuhde. Näin ollen avoerotilanteessa toinen puoliso on voinut tuoda esille palkkaa koskevat vaatimuksensa. Tietysti tämäkin tulkintamalli on saattanut olla soveltamiskelpoinen vain harvoissa erityistilanteissa.

5. LAIN AVOPUOLISOIDEN YHTEISTALouden PURKAMISESTA AIHEUTTAMAT KESKEISET MUUTOKSET

Uusi laki toi mukanaan muutoksen, jonka mukaan avoliiton osapuoli voi eron sattuessa hakea hyvitystä yhteistalouden hyväksi antamastaan panoksesta. Toinen oleellinen muutos koskee omaisuuden erottelua. Lain

avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta voimaantulon jälkeen omaisuuden erottelua voi vaatia avopuoliso tai kuolleen avopuolison perillinen (AVOL 26/2011).

5.1 Hyvitys yhteistalouden hyväksi annetusta panoksesta

Lain mukaan avopuoliso voi vaatia hyvitystä toiselta puolisolta, jos hän on omalla toiminnallaan auttanut toista puolisoa kartuttamaan tai ylläpitämään omaisuuttaan. Tällaisissa tilanteissa voidaan katsoa, että yhteisen omaisuuden jako erossa ainoastaan omistussuhteiden perusteella voisi tuottaa perusteetonta etua toiselle osapuolelle toisen kustannuksella. Näihin yhteisen talouden hyväksi annettuihin panoksiin katsotaan kuuluvan melko monenlaiset työt ja toimet. Yksinkertaisimmillaan laki määrittelee panoksen olevan *”työtä yhteisen talouden tai toisen avopuolison omistaman omaisuuden hyväksi”*. Myös se otetaan huomioon, jos rahaa on käytetty yhteisen talouden hyväksi. Tämän lisäksi varojen käyttö ja sijoitus toisen avopuolison omaisuuteen tai muu siihen verrattava toiminta on erikseen laissa mainittu. Hyvitystä ei kuitenkaan voi vaatia silloin, jos edellä mainitun kaltainen perusteeton etu on olosuhteisiin nähden vähäinen.

5.1.1 Työ yhteisen talouden tai toisen avopuolison omistaman omaisuuden hyväksi

Yleensä toimivassa avoliitossa molemmat suhteen osapuolet tekevät mahdollisuuksiensa mukaan työtä yhteisen talouden hyväksi. Elämään kuuluu kuitenkin myös se, ettei aina tehty työ mene puolisoitten välillä aivan tasan, vaan välillä toinen osapuoli panostaa talouteen rahallisesti enemmän (HE 37/2010). Toinen osapuoli on ehkä muilla toimillaan mahdollistanut tällaisen tilanteen syntymisen. Klassisena esimerkkinä tilanteesta voitaisiin pitää sitä, että perheessä isä on palkkatöissä ja ostanut tuloillaan perheen yhteisen kodin ja irtaimiston. Perheen äiti on tänä aikana hoitanut lapsia ja kotia, ja mahdollistanut näin isän työssä käymisen. Äiti on saattanut myös vastata talouden arkisista menoista,

jolloin isälle on jäänyt mahdollisuus omilla tuloillaan esimerkiksi lyhentää asunnon lainaa. Erotilanteessa äidillä saattaisi olla aihetta vaatia hyvitystä antamastaan panoksesta. Tilanne voisi muuten olla äitiä kohtaan melko kohtuuton, mikäli kaikki irtain omaisuus, yhteinen koti ja vaikkapa auto olisivat isän omaisuutta, vaikka äiti on toiminnallaan edesauttanut isän mahdollisuuksia hankkia kyseiset irtaimet.

5.1.2. Varojen käyttö yhteiseen talouteen

Kuten jo aiemmin mainituissa tutkimuksissa on todettu, varojen käyttö yhtenäistyy sitä mukaa mitä vanhemmaksi liitto tulee. Lähes joka toisessa uusperheessä vanhemmat hoitivat raha-asiat jollain tavalla yhdessä. Hankala tilanne saattaa syntyä, jos omaisuus on pääasiassa vain toisen nimissä, mutta molemmat ovat tuloillaan vastanneet yhdessä kuluista. Erotilanteessa omaisuus siis jäisi vaan niiden omistajalle, vaikka molemmat ovat käyttäneet rahaa yhteisen talouden eteen. Toinen osapuoli saattaisi näin ollen joutua huomattavan heikkoon asemaan toiseen nähden. Jos voidaan esittää toteen, että kumpikin on rahallisesti osallistunut yhteiselämän kuluihin, on tällöin toisella avopuolisolla oikeus vaatia hyvitystä antamastaan panoksesta.

5.1.3 Varojen sijoitus toisen avopuolison omistamaan omaisuuteen

Oman lukunsa muodostavat tapaukset, joissa toinen osapuoli on käyttänyt varojaan toisen puolison omaisuuden hyväksi. Tyypillinen esimerkki tästä voisi olla asuntoon tehty sijoitus. Vaikkapa tilanne, jossa yhteisenä kotina ollut asunto on puoliso A:n ostama ja hänen nimissään, mutta puoliso B on maksanut asuntoon tehdyn remontin. Eron sattuessa tilannetta voisi pitää B:tä kohden kohtuuttomana, ja hänellä olisi oikeus vaatia hyvitystä.

5.2 Omaisuuden erottelu

Avoliittolain myötä myös avoeroissa voidaan toimittaa erottelu.

Omaisuuden erottelua voisi pitkälti verrata avioliiton purkautuessa tapahtuvaan ositukseen, jossa puolisoitten yhteinen omaisuus jaetaan

puolisoiden kesken, tarvittaessa pesänjakajan avustuksella. Aikaisemmin avoliiton purkautumisen katsottiin olevan taloudellisestikin osapuolten välinen yksityisasia, eikä toisella osapuolella ollut juridista valtaa toisen omaisuuteen, kuten avioerotilanteessa olisi (Makkonen M. s.85). Toisin sanoen avopuolisoiden oikeudellinen asema on ollut rinnastettavissa keiden tahansa taloudellisessa yhteydessä olevien henkilöiden suhteeseen.

Erottelu tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että omaisuus nimensä mukaisesti erotellaan niin, että kumpikin osapuoli saa itselleen kuuluvan omaisuutensa. Näin tapahtuu silloin, jos avopuoliso (tai kuolinpesän osakkaat) sitä vaativat. Erottelusta voidaan laatia erottelukirja, josta säädellään tarkemmin Perintökaaren (40/1965) 23 luvun 9 §:ssä. Pykälässä mainitaan, että jos pesänjakaja on suorittanut erottelun, tulee hänen allekirjoittaa erottelukirja, muussa tapauksessa kahden esteettömän todistajan pitää todistaa kyseinen asiakirja oikeaksi.

Pesänjakajan määrääminen

Avoliittolain myötä, myös avoerotilanteissa voidaan omaisuutta selvittämään hakea pesänjakajaa. Mahdollisuutta pesänjakajan määräämiseen voisi pitää jopa uuden avoliittolain keskeisimpänä muutoksena, sillä siitä avoliiton osapuolet eivät voi keskinäisillä sopimuksilla sopia toisin. Käräjäoikeus määrää pesänjakajaksi pätevän henkilön, joka on antanut suostumuksensa tehtävään. Käytännössä erottelu tapahtuu seuraavalla tavalla: Pesänjakaja kutsuu erotteluun liittyvät henkilöt koolle ja kertoo heille jakomenettelynsä perusteet. Tämän jälkeen hän ratkaisee, millainen kunkin osapuolen asema on omaisuuteen nähden, sekä luettelo ja arvottaa omaisuuden. Lisäksi pesänjakajan tehtävä on ratkaista osapuolten välisiä erimielisyyksiä ja tulkita erotteluun vaikuttavia sopimuksia, mikäli avopuolisot ovat sellaisia tehneet. Lopuksi pesänjakaja tekee erottelusta laskelman ja määrää jako-osuudet (Asianajaliitto.fi, Pesänjakajan tehtävät).

Jos avopuolisosta tai kuolleen puolison perillistä tuntuu siltä, että kaikki ei pesänjaossa mennyt niin kuin olisi pitänyt, tai jakoa ei ole toimitettu säädetyssä muodossa, he voivat hakea muutosta pesänjakajan ratkaisuun. Tämä tapahtuu nostamalla kanne muita osakkaita vastaan, viimeistään kuuden kuukauden kuluessa pesänjaosta (PK 40/1965, luku 23, 10§).

5.3 Avoliiton päättyminen toisen puolison kuolemaan

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta paransi jossain määrin myös avolesken asemaa. Ennen kyseistä lakia avoleski saattoi jäädä huomattavan heikkoon asemaan taloudellisesti, vaikka puoliset olisivat asuneet pitkään yhdessä avioliiton kaltaisessa suhteessa. Ainoa keino turvata lesken asema kuolemantapauksessa, oli testamentti. Lain tuoma muutos avolesken tilanteeseen ei kuitenkaan käytännössä ole kovin suuri. Edelleenkin eloonjääneellä avopuolisolla ei ole samankaltaista perintöoikeutta kuin avioleskellä. Avioleskellä ei myöskään lähtökohtaisesti ole oikeutta pitää hallinnassaan puolison omistamaa, yhteistä kotia toisen kuoleman jälkeen (Koponen J. 2012, s.54).

5.3.1 Testamentti

Usein avoliitossa elävät ovat tietoisia siitä, että avolesken suoja on huomattavasti aviolesken suojaa heikompi. Monet laativatkin kuoleman varalta testamentin, sillä se on ainut keino, jolla avopuoliso voi periä kumppaninsa. Vaikka testamentin avulla voikin poiketa lain määräämästä perimysjärjestyksestä, on vainajan rintaperillisillä, eli vainajan lapsilla ja lastenlapsilla silti aina oikeus lakiosaansa. Testamentissa avopuolisolle voidaan määrätä myös omistusoikeus yhteiseen asuntoon, koko omaisuuteen tai mahdollisuus päättää siitä, kenelle omaisuus hänen jälkeensä menee. Lisäksi on mahdollista laatia toissijaismääräys omistusoikeustestamenttiin, jossa määrätään siitä, kenelle omaisuus sen jälkeen menee, kun perinnön saanut avoleski kuolee.

5.3.2 Lesken hallintaoikeus yhteisenä kotina olleeseen asuntoon

Kun puolisoista toinen kuolee, pyritään perintökaaressa pehmentämään leskelle aiheutuvaa muutosta ja helpottamaan tämän selviytymistä tilanteessa taloudellisesti. Tätä on pyritty osoittamaan muun muassa siinä, että avioleskellä on mahdollisuus pitää hallinnassaan puolisoiden yhteisenä kotina ollutta asuntoa, huolimatta siitä, että se on ollut vainajan omaisuutta (HE 37/2010). Avolesken kohdalla tilanne on toinen. Edes testamentti ei turvaa avolesken oikeutta kotiinsa niissä tilanteissa, joissa asunto on kuolleen omaisuutta ja hänellä on lapsia. Tähän asiaan avoliittolaki ei tuonut muutosta.

Rintaperillisillä eli kuolleen lapsilla on aina oikeus lakiosaansa eli puoleen perintöosuudestaan. Jos kuolinpesällä ei ole muuta varallisuutta kuin perittävän tai puolisoiden yhteinen asunto, lakiosat tulee maksaa siitä. Tällöin tilanne on se, ettei leski voi jäädä yhteiseen kotiin. Jos perittävällä on muutakin omaisuutta, voidaan rintaperillisten lakiosavaatimus yleensä maksaa kyseisistä varoista. Tämä on yksi tapa, jolloin leskellä on mahdollisuus jäädä asumaan yhteisenä olleeseen asuntoon (Koponen J. 2012, s. 54-55).

5.3.3 Avolesken hyvitykset ja avustukset

Avoleskellä on oikeus puolisoavustukseen kuolinpesältä. Ennen lakia avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta mahdollisuus avustukseen oli vain kihlakumppanilla tai perintökaaren 3 luvun 7 §:nen mukaisella eloonjääneellä puolisoilla, mutta uuden lain myötä oikeus laajennettiin koskemaan myös avopuolisoa. Avustuksen tarkoituksena on keventää eloon jääneen puolison taloudellista taakkaa erityisesti niissä tilanteissa, jossa hän on ollut taloudellisesti riippuvainen kuolleesta puolisoista. Avustuksen antamisen ei tulisi loukata perillisen oikeutta lakiosaansa, ellei erityisen painavia syitä tähän ole. Perintökaaren 8 luvun 2 §:ssa avustuksen saannin yleisinä kriteereinä mainitaan, että avolesken

toimeentulo on ”perittävän kuoleman vuoksi heikentynyt ja avustus on tarpeen hänen toimeentulonsa turvaamiseksi”. Avustuksen tarvetta ja suuruutta mietittäessä huomioon otetaan avolesken kyky turvata toimeentulonsa varallisuudellaan tai tuloillaan, hänen ikänsä sekä muun muassa parisuhteen kesto. Huomioitavaa kuitenkin on se, että perintökaari koskee vain avoliittolaissa (26/2011) esitettyjä avoliittoja (PK 40/1965).

Avoleski voi myös hakea kuolinpesältä hyvitystä yhteistalouden hyväksi antamastaan panoksesta. Perustelut hyvitykselle ovat pitkälti samat kuin avoliiton päättyessä eroon. Yhteistalouden hyväksi tehdyksi panokseksi katsotaan siis työ yhteisen tai puolison omistaman omaisuuden hyväksi, varojen käyttö yhteiseen talouteen, varojen sijoitus toisen puolison omaisuuteen tai muu edellisiin verrattavissa oleva toiminta. Tarkemmin näitä yhteistalouden hyväksi tehtyjä panoksia on kuvailtu kappaleessa 7.1. Hyvityksestä voidaan sopia kuolinpesän kanssa tai hyvitysvaatimuksen voi laatia annettavaksi erottelusta vastaavalle pesänjakajalle. Jos pesänjakajaa ei ole, voi hyvitysvaatimuksen viedä myös käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Hyvitysvaatimus tehdään joko ennen omaisuuden erottelua tai viimeistään puolen vuoden kuluessa siitä. Oikeus hyvityksen vaatimiseen lakkaa kolmen vuoden kuluttua avopuolison kuolemasta (Koponen J. 2012, s.56).

6. AVOLIITTOON LIITTYVIÄ ERINÄISIÄ SÄÄNNÖKSIÄ

Seuraaviin kappaleisiin on kerätty lyhyesti muita avoliiton purkautumiseen liittyviä säännöksiä, joihin avoliittolailla ei ole ollut suoranaista vaikutusta, mutta joihin on kuitenkin syytä perehtyä avoliiton päättymistä ja sen varallisuusosoikeudellisia vaikutuksia tarkastellessa. Avopuolisoiden velat ovat yksi kokonaisuus, samoin kuin elatus, joita seuraavissa luvuissa käsitellään. Oman kokonaisuutensa muodostaa lapsen asema, jota tässä opinnäytetyössä käsitellään lyhyesti ja pääpiirteittäin.

6.1 Avopuolisoiden velat erossa

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ei tuonut muutosta avopuolisoiden velkojen suhteen. Lähtökohtana avoliitoissa, samoin kuin avioliitoissakin, on velkojen erillisuus. Erossa selvitetään nimiperiaatteen mukaa kenelle velka kuuluu, eikä toisen puolison velka voi siirtyä toiselle. Avoliiton osapuolten keskenään tekemät sopimukset omaisuuden jaosta erossa voivat kuitenkin muodostaa haasteen velkojille.

Avoliiton purkautuessa velat otetaan huomioon niin, että osituksessa puolisoiden varoista vähennetään velat, ja varakkaampi osapuoli maksaa tasinkoa toiselle, ellei avioehto siis ole. Näin ollen ylivelkainen puoliso ei siis voi maksaa tasinkoa, sillä hän ei voi olla varakkaampi velattomaan puolisoonsa nähden. Osinkoa saava, velkainen puoliso voi myös aina luopua tasinko-oikeudestaan, eikä hänen velkojillaan ole oikeutta tilannetta riitauttaa. Jos velkainen puoliso on velvollinen maksamaan elatusapua, on tällaisella lakimääräisellä elatusavulla selkeä etuoikeus muihin velkoihin nähden, oli kyse sitten esimerkiksi ulosotosta tai velkajärjestelystä.

Velkojien kannalta hieman epävarmempia ovat avoerotilanteet. Avoliitossa tasinkoa tai elatusapua ei makseta, mutta avoliittolaisissa mainittuja hyvityksiä toinen osapuoli voi joutua maksamaan. Laissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 11§:ssä kuitenkin mainitaan takaisinsaannista seuraavaa: ”*Jos avopuoliso on - - suorittamalla 8 §:ssä tarkoitettua hyvitystä luovuttanut avopuolisolleen - - omaisuuttaan huomattavasti enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan, omaisuuden erottelu tai hyvitys voidaan peräyttää konkurssipesään*”. Tietyissä määrin avoliittolaisissa mainitut hyvitykset nauttivat siis suojaa velkojia vastaan, samoin kuin elatusapu avioeroissa. Avopuoliso, joka on saanut erossa hyvityksiä voi suojautua velkaisen puolison velkojia vastaan toimittamalla erottelukirjan tai hyvitystä koskevan sopimuksen maistraattiin, joka rekisteröi asiakirjan.

Sen sijaan muut avopuolisoiden eroon liittyvät suoritukset katsotaan helposti velkojan näkökulmasta lahjaksi, joten ne eivät saa suojaa velkojia kohtaan. Esimerkkinä voisi tarkastella tilannetta, jossa avopuolisot ovat tehneet eron varalle keskinäisen sopimuksen, jonka mukaan omaisuus jaetaan erossa puoliksi. Pohjana on kuitenkin tavallinen sopimus, joten tällaisen tasoitussaannon maksamista ei velkojien näkökulmasta yleensä anneta anteeksi. Pahimmassa tapauksessa velkaisen avopuolison toiselle antama omaisuus katsotaan omaisuuden siirtämiseksi pois velkojan ulottuvilta, mikä on lainvastaista. (Gottberg 2007, s.87-89)

6.2 Lapsen asema avoliitossa ja erossa

Lapsen asema avoerossa ei liity varsinaisesti avoliiton varallisuusosoikeudellisiin vaikutuksiin, mutta toki sillä on merkitystä taloudellisten järjestelyiden ja esimerkiksi saatavien tukien suhteen. Tämän vuoksi on tarpeellista käsitellä lyhyesti myös lapsen asemaa. Jos lapsen äiti on lapsen syntymähetkellä avioliitossa, katsotaan aviomies lähtökohtaisesti lapsen isäksi. Tämä kutsutaan avioliittoon perustuvaksi isyysolettamaksi. Sen sijaan äidin ollessa naimaton, katsotaan lapsenkin olevan isätön, ainoana poikkeuksena tästä ovat leskeksi jääneen naisen lapsi. Lain näkökulmasta sillä ei ole merkitystä, onko äiti avoliitossa tai kihlautunut. Isyys joudutaan avoliittotapauksissa aina erikseen selvittämään ja vahvistamaan sosiaalitoimessa.

Avoparin saadessa yhteisen lapsen, tehdään usein isyyden vahvistamisen yhteydessä sopimus lapsen yhteishuollosta. Lapsen asema on tällöin täysin sama kuin avioliitossa syntyneidenkin lasten, eli hänellä on kaksi vanhempaa, jotka molemmat ovat myös hänen huoltajiaan. Vaikka lapsen vanhemmat eroaisivat ja perustaisivat uudet perheet, lähtökohtaisesti molemmat vanhemmat säilyvät lapsen huoltajana, eikä yhteishuollon purkua tehdä tuomioistuimessa kevyin perustein. Uusperheissä lapsen asema saattaa olla epäselvempi, mutta joka tapauksessa lapsen huolto

ratkaistaan sosiaalitoimessa aina tapauskohtaisesti sen mukaan, miten lapsen edun kannalta on parasta.

Lapsella on oikeus vanhempiensa tarjoamaan riittävään elatukseen siihen asti kunnes hän täyttää 18 vuotta. Elatusvelvollisuus on vain lapsen vanhemmilla, ei siis lapsen äidin tai isän uusilla avo- tai aviopuolisoilla. Vanhemmalla on myös elatusvelvollisuus siitä huolimatta, että lapsi ei asu hänen luonaan, tai että hän on osa uusperhettä. Myöskään lapsen huoltajuus ei automaattisesti aiheuta elatusvelvollisuutta. Esimerkkinä tästä voisi ottaa tilanteen, jossa lapsen vanhemmat ovat eronneet ja lapsi asuu äidin ja tämän uuden avopuolison luona. Lapsella ei ole henkilökohtaista yhteyttä isäänsä, ja äidin uudella puolisoilla on lapsen huoltajuus. Tässä tilanteessa isällä on kuitenkin elatusvelvollisuus, mutta äidin uudella puolisoilla ei ole. (Gottberg E., 2007, s.138-196)

6.3 Avopuolisoiden elatus

Avoliitossa oleminen ei tuo kummallekaan osapuolelle elatusvelvollisuutta toista kohtaan, toisin kuin avioliitoissa. Laissa mainitaan, että avioliitossa elävien puolisoitten tulee kummankin osallistua yhteisen talouden hoitoon ja elatukseen. Elatus ei suinkaan pääty silloin, kun puoliset eroavat, vaan Avioliittolain 4 luvun 48§:ssa elatuksesta mainitaan seuraavaa: *"Kun tuomitaan avioeroon ja puolison katsotaan tarvitsevan elatusapua, tuomioistuimien voi velvoittaa toisen puolison suorittamaan elatusapua - -"*. Entiselle aviopuolisolle maksettava elatus ei siis ole kuitenkaan samalla tavalla automaattinen, kuin alaikäiselle lapselle suoritettava elatusapu, vaan se ratkaistaan tapauskohtaisesti tuomioistuimessa (AL 234/1929).

Avoliitosta eronneella ei siis ole minkäänlaista oikeutta vaatia elatusta entiseltä avopuolisoltaan, vaikka hänen taloudellinen tilanteensa olisikin eron jälkeen hankala. Ainut keino helpottaa erossa heikompaan asemaan jääneen puolison tilannetta on hyvitysten vaatiminen, esimerkiksi hyvitystä siitä että on käyttänyt varojaan yhteiseen talouteen, voi vaatia, mikäli

heikomman osapuolen varat todella ovat kuluneet yhteisen talouden ylläpitoon. Näitä hyvityksiä ei kuitenkaan voi suoraan verrata elatusapuun. Huomioitavaa on myös se, että vaikka avoliiton osapuolella ei ole lakisääteistä velvollisuutta elatuksen suorittamiseen, ei tarkoita sitä ettei hän niin saisi tehdä. Vapaaehtoisesti ja keskinäisiin sopimuksiin pohjautuen elatuksen maksaminen entiselle avopuolisolle on täysin mahdollista. (Väestöliitto.fi, Elatusapu puolisolle)

7. AIHEESEEN LIITTYVIÄ OIKEUSTAPAUKSIA

Seuraavissa kappaleissa on esimerkkejä oikeustapauksista, jotka liittyvät avoliiton purkautumiseen ja sen taloudellisiin vaikutuksiin. Tapauksia on pyritty tarkastelemaan siitä näkökulmasta, mitä muutoksia Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta olisi ratkaisuihin tuonut. Useissa tapauksissa lopputulos olisi todennäköisesti ollut sama, olisi tulkinnassa käytetty sitten avoliittolakia tai jotain muuta lakia. Sen sijaan ne lainkohdat, joita ratkaisuun on sovellettu, saattaisivat jossain tapauksissa poiketa, kun otetaan huomioon laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta.

7.1 Tapaus KKO:1988:27, työ toisen omaisuuden hyväksi

Herra A ja Neiti B olivat kihloissa ja asuneet avoliitossa vuodesta 1977 vuoteen 1982 asti. Tuona aikana Herra A oli rakennuttanut Neiti B:n omistamalle kiinteistölle asuintalon ja autotallin. Rakennustyön vastineeksi Herra A saisi asua talossa, eikä muusta vastikkeesta ollut sovittu. Neiti B oli kustantanut rakentamisen materiaalit, mutta Herra A oli tehnyt kaiken rakennustyön itse. Pariskunta kuitenkin päätyi eroon vuonna 1982, jolloin tontille valmistuva asuinrakennus oli lähes valmis ja asumiskelpoinen. Herra A:n mukaan Neiti B olisi saanut hänen työpanoksestaan johtunutta perusteetonta etua, sillä talo oli tarkoitettu yhteiseksi kodiksi, eikä Neiti B ollut maksanut palkkaa Herra A:n tekemästä työstä. Korvaukseksi Herra A

vaati 30.000 markkaa. Neiti B:n mukaan vaatimukselle ei ollut perusteita, sillä mistään korvauksista ei ollut sovittu ja hän oli myös kustantanut rakennusmateriaalit.

Raastuvanoikeus ratkaisi asian 25.3.1985. Päätöksessään se totesi Neiti B:n saaneen perusteetonta etua, sillä Herra A olisi avoliiton jatkuessa saanut asua rakentamassaan talossa, eli näin ollen rakennustyön ei katsottu olevan täysin vastikkeetonta. Neiti B:n tulisi maksaa Herra A:lle 20.000 markkaa.

Tapaus eteni hovioikeuteen. Helsingin hovioikeus päätti 15.4.1987 antamassa tuomiossaan, että raastuvanoikeuden antama päätös pysyy. Perusteluiksi mainittiin, että tapaukseen ei voitu soveltaa avioliittolain 8 §:n säännöksiä, jotka koskevat kihlauksen purun aiheuttamien vahinkojen korvaamista. Tapausta ei voitu myöskään pitää kihlapuolisolle annettuna lahjana, sillä molemmat olivat osallistuneet omalla tavallaan asunnon valmistumiseen. Sen sijaan tapaukseen sovellettiin perusteettoman edun palautuksen periaatteita.

Neiti B valitti vielä korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus totesi kuitenkin, että Neiti B:n saama hyöty oli huomattava, sillä Herra A oli menettänyt rakennustyöstä saamansa vastikkeen, kun hän ei ollut päässyt asumaan rakentamaansa taloon. Talo ei ollut avioliittolain 7§:ssä tarkoitettu lahja, eikä tapaukseen voida soveltaa avioliittolain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua vahingonkorvausta. Neiti B veloitettiin suorittamaan 20.000 markkaa Herra A:n kuolinpesälle.

Jos tapaus olisi sattunut tänä päivänä, olisi sitä saatettu tarkastella eri lakien puitteissa. Mikäli pariskunta olisi ollut avoliitossa yli viisi vuotta tai heillä olisi ollut yhteisiä lapsia, olisi avoliittolakia sovellettu. Siitä olisi otettu huomioon kyseisen lain 8§:n hyvitykset, erityisesti työ yhteisen talouden tai toisen avopuolison omistaman omaisuuden hyväksi. Tapauksessahan on selvää, että Herra A on tehnyt ilmaiseksi työtä yhteisen kodin

rakentamisessa. Tällöin Neiti B oli siis saattanut joutua maksamaan laissa mainittuja hyvityksiä. Lopputulos sinällään olisi voinut olla melko samankaltainen myös nykyisen lain mukaan ratkaistuna.

7.2. Tapaus KKO:1993:168, varojen käyttö yhteiseen talouteen

Neiti A ja Herra B olivat olleet avoliitossa 1960-luvun alusta vuoteen 1988 ja heillä on kolme yhteistä lasta. Neiti A oli käyttänyt ansiotulonsa perheen elatukseen ja tämän lisäksi hän oli hoitanut perheen arkea niin, että se oli mahdollistanut herra B:lle omaisuuden kerryttämisen. Neiti A oli ollut koko avoliiton ajan ansiotyössä, kun taas herra B oli ollut pitkiä aikoja työttömänä. Herra B oli hankkinut avoliiton aikana talon, auton ja kotiirtaimistoa, jotka kaikki olivat hänen nimissään. Erossa kaikki omaisuus jäi Herra B:lle. Neiti A vaati Herra B:tä maksamaan hänelle hyvityksenä 185 000 markkaa.

Kihlakunnanoikeus totesi 26.4.1990 päätöksessään, että Herra B:n tulisi maksaa Neiti A:lle hyvityksenä 155 000 markkaa. Summaan on laskettu puolet asunnon arvosta, 140 000 markkaa, sekä puolet irtaimiston arvosta eli 15 000 markkaa. Kihlakunnanoikeus katsoi, että asunto ja irtaimisto oli tarkoitettu Neiti A:n ja Herra B:n sekä heidän lastensa yhteiseen käyttöön. Tapauksessa todettiin, että Neiti A ja Herra B olivat yhdessä osallistuneet perheen elinkustannuksiin, mutta Neiti A oli huolehtinut kotitöiden suorittamisesta perheensä hyväksi. Kihlakunnanoikeuden mukaan Herra B oli saanut näin ollen perusteetonta etua, sillä Neiti A:n työ perheen yhteiseksi hyväksi aikaansai sen, että hänen katsottiin osallistuneen omaisuuden hankintaan yhtä suurin osuuksin kuin Herra B:kin. Sen sijaan tapauksessa mainitun 59 500 markan arvoisen auton tulkittiin kuuluvan Herra B:lle, sillä ei ollut näyttöä siitä, että se olisi hankittu perheen yhteiseen käyttöön.

Neiti A vei tapauksen Rovaniemen hovioikeuteen ja vaati hyvitystä myös auton osalta, joka tarkoitti 29 750 markkaa. Herra B vaati kanteen hylkäämistä. Hovioikeus totesi tuomiossaan 10.12.1991 hylkäävänsä Neiti A:n kanteen ja vapauttavansa Herra B:n maksamasta kihlakunnanoikeuden määräämiä hyvityksiä. Perusteluissaan hovioikeus mainitsi Herra B:n tulojen olleen Neiti A:n tuloja suuremmat ja hän oli itse kustantanut ja rakentanut talon, jossa Neiti A sai asua vastikkeetta. Oli selvää, että Neiti A oli käyttänyt varansa perheen elatukseen, ennen kaikkea ruokaan, mutta Herra B oli myös osallistunut elinkustannuksiin maksamalla muun muassa sähkön, veden, puhelinlaskut, sekä joskus myös ruoan. Tällä perusteella ei hovioikeuden mukaan ollut näyttöä siitä, että Herra B olisi saanut perusteetonta etua.

Neiti A valitti korkeimpaan oikeuteen ja vaati edelleen 184 750 markkaa Herra B:ltä perusteettomasta edusta. Korkein oikeus ratkaisi asian 29.12.1993. Korkein oikeus katsoi että Neiti A:n työpanos on osaltaan vaikuttanut siihen että Herra B sai hankittua talon. Sen sijaan auton ja irtaimiston hankkimisessa ei Neiti A:n toimilla nähty olevan vaikutusta, kun otettiin huomioon Herra B:n korkeammat tulot. Pelkästään se, että Neiti A sai asua yhteisessä kodissa, ei katsottu olevan riittävä vastike hänen toimistaan yhteisen talouden hyväksi. Oikeus totesi Neiti A:lla olevan oikeus kohtuulliseen korvaukseen talon suhteen. Summaksi laskettiin 45 000 markkaa.

Edellä mainittu tapausta voisi pitää melko yleisenä avoliiton päättymisestä johtuvana kiistana. Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta laadittiinkin muun muassa tämänkaltaisia tapauksia silmällä pitäen. Ei ole millään lailla harvinaista, että varsinkaan pitkissä avoliitoissa toinen osapuoli käy töissä ja kartuttaa varallisuutta, kun taas toinen, useimmiten nainen, jää lasten kanssa kotiin ja huolehtii myös taloudellisesta arjen pyörittämisestä. Järjestely voi toimia hyvin, mutta kuten tässäkin tapauksessa, eron sattuessa tilanne on hankala.

Neiti A ja Herra B olivat asuneet yhdessä yli 5 vuotta ja heillä oli yhteisiä lapsia. On ilmiselvää, että avoliittolaki olisi sovellettu tässä tilanteessa. Neiti A olisi voinut hakea hyvitystä sen nojalla, että on käyttänyt varoja yhteiseen talouteen. Myös hyvityksiä työstä yhteisen talouden hyväksi olisi voinut vaatia. Lisäksi eronneella avoparilla olisi ollut oikeus pesänjakajaan, joka suorittaisi omaisuuden erottelun. Sitä on kuitenkin vaikea arvioida, minkä suuruisia hyvityksiä Neiti A olisi uuden lain nojalla voinut saada.

7.3. Tapaus ”Perikunta saa häätää avopuolison”

Ilta-lehdessä julkaistiin 8.6.2013 näyttävä uutinen otsikolla ”Perikunta saa häätää avopuolison” (Ilta-lehti.fi, Petri Elonheimo). Tapauksessa on kyse avoparista, joka oli asunut yhdessä yhdeksän vuotta. Nainen omisti yhteisenä kotina käytetyn asunnon ja maksoi sen vastikkeet. Hän ei ollut tehnyt avopuolisonsa kanssa vuokrasopimusta, eikä hänellä ollut testamenttia avopuolisonsa hyväksi. Naisen yhtäkkinen kuolema ajoi miehen yllättävään tilanteeseen asumisen suhteen. Kuukauden kuluttua avopuolison kuolemasta mies sai perikunnalta kirjeen jossa häntä vaadittiin poistumaan asunnosta kuukauden sisällä, sillä perikunnalla oli aikomuksena myydä asunto. Koska sovintoa perikunnan ja avolesken välille ei syntynyt, tapaus vietiin käräjäoikeuteen, joka määräsi miehen muuttamaan asunnosta välittömästi häädön uhalla.

Avolesken asuminen asunnossa ei katsottu olevan verrannollinen vuokrasuhteeseen, joten sitä ei koskenut vuokralaisen kuuden kuukauden irtisanomisaika. Myöskään laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ei koske kyseisenlaisia tilanteita. Tapaus tuo esille hyvin sen, että avoliittolaki ei ole muuttanut avolesken asemaa asumisen osalta, vaan avolesken asema on edelleen huomattavasti heikompi kuin aviolesken. Avioleskellä on hallintaoikeus puolison kuollessa heidän yhteisenä kotinaan olleeseen asuntoon, vaikka se olisikin ollut kokonaan

vainajan omaisuutta. Avoliittotapauksissa asunto menee automaattisesti vainajan perillisille, eikä sitä voi kumota edes testamentilla, mikäli vainajalla ei ole ollut muuta sellaista merkittävää omaisuutta, jonka voisi asunnon sijasta antaa perinnöksi (J. Koponen s.54). Ainut asia, jonka avoleski olisi tässä tapauksessa voinut tehdä, olisi ollut hakea kuolinpesältä avustusta, jos se olisi ollut välttämätöntä hänen toimeentulonsa turvaamiseksi tai jos hän olisi ollut taloudellisesti täysin riippuvainen kuolleesta puolisoista (PK 40/1965, 8 luku 2§).

8. PÄÄTELMÄT

Avoliittolaki on tämän opinnäytetyön ilmestymiseen mennessä ehtinyt olla voimassa vajaat kolme vuotta, jotta joten sen kauaskantoisia vaikutuksia ei ole vielä mahdollista arvioida. Kuitenkin voidaan sanoa, että avoliittolain vaikutukset yleisesti eivät ole olleet kovinkaan mullistavia, huomioon ottaen sen, kuinka voimakkaana julkinen keskustelu kävi lain astuessa voimaan. Avoliittojen, kuin avioliittojenkaan, määrä ei ole parin vuoden sisällä tietävästi kokenut suuria notkahduksia tai piikkejä, vaan avo- ja avioliittoon mennään kuten ennenkin (Tilastokeskus 2013 Solmittujen avioliittojen määrä kasvoi, avioerojen väheni). Hyvä niin, sillä avoliittolailla ei ollut tarkoitus saada aikaan muutosta avo- tai avioliittojen määrään ja muokata näin niiden yhteiskunnallista asemaa, vaan vain luoda suojaa heikommalle osapuolelle erossa.

Havainnollistavia oikeustapauksia lain voimaantulon jälkeiseltä ajalta ei ollut saatavilla, joten käytännön esimerkkejä piti kehittää vanhempien tapausten pohjalta. Medioissa ei ole juurikaan ollut avoliittolakiin liittyviä, keskustelua herättäneitä otsikoita, poikkeuksena ”Perikunta saa häätää avopuolison”-uutinen, joka sekin oli pohjimmiltaan hyvin yksinkertainen tapaus, jonka ratkaisuun ei vaikuttanut lain olemassaolo. Toisaalta avoliittolakiin liittyvien, keskustelua nostattavien otsikoiden puuttuminen

voidaan nähdä hyvänä asiana; ihmiset ovat hyväksyneet lain ja ovat tyytyväisiä sen olemassaoloon. Avoliittolaki ei ole voimassaoloaikanaan herättänyt ristiriitaisuuksia, tai saanut aikaan muutoksia avo- tai avioliittojen määrässä, joten lakia voi kaiken kaikkiaan pitää onnistuneena.

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta jättää kuitenkin monia asioita lain ulkopuolelle. Se ei esimerkiksi huomioi alle viisi vuotta yhteisessä taloudessa asuneita, lapsettomia pareja, vaikka tuoreissakin avoliitoissa saatetaan tehdä kalliita yhteisiä hankintoja, joiden jakaminen erotilanteessa tuottaa ongelmia. Lyhyessäkin liitossa toinen osapuoli on saattanut myös elättää toista taloudellisesti, tarkoituksena että liiton kestäessä tämä rahallinen panostus maksaisi itsensä takaisin. Eron sattuessa tilanne on hankala. Avoliittolaki ei myöskään ota kantaa niihin tilanteisiin, jossa riitaa omaisuudesta tai omistuksesta tulee avoliiton aikana, ei siis sen päättyessä.

Kuten jo aikaisemmin mainittu, avoliittolaki ei ole voimaantulonsa jälkeen ollut kovinkaan voimakkaasti esillä. Syytä kuitenkin olisi keskustella tästä laista enemmän ja pitää se ihmisten tietoisuudessa. Tällä hetkellä monet ihmiset tuntuvat olevan avoliitossa ajattelematta sen kummemmin, millaisia varallisuus- ja oikeudellisia vaikutuksia mahdollisella erolla saattaa olla. Yleisestikin avo- ja avioliittojen merkitystä taloudellisesta näkökulmasta pitäisi tuoda näkyvämmiin ihmisten tietoisuuteen.

LÄHTEET

Kirjalähteet:

Aromaa—Cantell—Jaakkola: Avoliitto. Tutkimuksia avoliiton yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa, Helsinki 1981, 24—26

Gottberg E. 2007 Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turun Yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Turku.

Jaakkola R; Sääntti R. 2000 Uusperheitten lapset ja vanhemmat - Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu. Helsinki.

Koponen J. 2012 Kuolinpesän osakkaan opas. Verotieto.

Mahkonen S. 1984 Avoliitto – Siviilioikeudellinen tutkimus. Suomen lakimiesliiton kustannus. Vammala

Makkonen M. 2005 Avio ja avoero pähkinänkuoressa – käytännön tietoa avio- tai avoeroa suunnitteleville. Otava.

Vuorijoki J. 2002 Lakiopas sopimuksen tekemiseen. WSOY. Helsinki.

Opinnäytetyöt ja gradut:

Närvi J. 2008 Pyhän parisuhteen jäljillä - Avoliitto ja avioliitto pysyvästi avoliitossa elävien puheessa. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiologia. Viitattu 30.9.2013

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/18156/pyhanpar.pdf?sequence=2>

Rämö R. 2011 Avopuolisoiden yhteiselämän päättymisen taloudellinen järjestely.

Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu, Liiketalous Lappeenranta,

Liiketalouden koulutusohjelma, Oikeustradenomi. Viitattu 30.9.2013

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34948/Riitta_Ramo.pdf..pdf?sequence=1

Sjölund T. 2011 Yhteistalouden purkautumisen vaikutukset omistussuhteisiin. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma, Yritysjuridiikka. Viitattu 30.9.2013
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/33410/Sjolund_Taina.pdf?sequence=1

Muut julkaisut:

Antila T. 2005 Avoliiton purkautumiseen liittyvät varallisuus oikeudelliset ongelmat. Arviomuistio 5/41/2005. Oikeusministeriö.

Elonheimo P. 2013 Perikunta saa häätää avuolison. Iltalehti 8.6.2013. Viitattu 12.6.2013 http://www.iltalehti.fi/uutiset/2013060817126476_uu.shtml

Hämeenaho T. 2011 Uusi laki antaa turvaa avoerossa. Taloustaito 3/2011.

Mahkonen S. 2008 Perhesovittelu - Selvitys avioliittolaissa 1987 säädetyistä perheasioiden sovittelusta lähtökohtana lapsen aseman turvaaminen vanhempien erossa. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 25.4.2013
http://www.lskl.fi/files/297/Perheasioiden_sovittelu_Sami_Mahkonen.pdf

Reijonen M. 2013 Avoero. Lakiasiantomisto Reijonen Oy. Viitattu 27.2.2013
<http://www.reijonenlaw.fi/File/Avoero.pdf>

Internet –lähteet:

Hallituksen esitys. 2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Viitattu 30.9.2013 <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100037>

Karhu S. 2013. Osuuspankki. Henkilöasiakkaat > Opastus > Lainopillisia palveluja eri elämäntilanteisiin. Viitattu 6.4.2013
<https://www.op.fi/op/henkiloasiakkaat/opastus/lainopillisia-palveluja-eri-elamantilanteisiin?cid=151701471&srcpl=3>

Lakiasiantomisto Nordström Oy 2013. Palvelut > Avioehtosopimus ja perhe. Viitattu 17.4.2013 <http://www.nordstromlaki.fi/avioehtosopimus.html>

Oikeus 2011. Oikeusapu > Kysymyksiä ja vastauksia > Avoliitto ja avioliitto > Miten avoliitto eroaa avioliitosta? Viitattu 16.2.2013
<http://www.oikeus.fi/41244.htm>

Oikeusapu. Yhteiselämä > Avoero ja omaisuuden jako. Viitattu 1.4.2013
<http://www.oikeusapu.net/avoero.htm>

Parkkinen K. 2011 Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta. Asianajotoimisto Juridia > Artikkelit ja julkaisut. Viitattu 14.4.2013
http://www.juridia.com/fi/news/category/julkaisut_artikkelit/laki_avopuolisoiden_yhteistalouden_purkamisesta/

Rantanen P. 2008. Perinnönjako. Suomen asianajajaliitto > Perintöoikeus. Viitattu 19.4.2013
http://www.asianajajaliitto.fi/asianajotoiminta/tarvitsetko_asianajajan_perintooikeus/perinnonjako

Tilastokeskus 2013. Solmittujen avioliittojen määrä kasvoi, avioerojen väheni Viitattu 27.4.2013 http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2012/ssaaty_2012_2013-04-19_tie_001_fi.html

Väestöliitto. Parisuhde > Tietoa parisuhteesta > Avoliitto. Viitattu 16.2.2013
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/avoliitto/

Väestöliitto. Parisuhde > Tietoa parisuhteesta > Elatusapu avio –tai avopuolisoa varten. Viitattu 4.6.2013
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/elatusapu_puolisolle/

Säädöstekstit

Avoliittolaki 234/1929

Kansaneläkelaki 568/2007

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 26/2011

Laki eräistä yhteisomistussuhteista 180/1958

Perintökaari 40/1965

Oikeustapaukset:

KKO 1988:27

KKO 1993:168

LIITTEET

Liite 1. Sopimus omaisuuden erottelusta avoeron varalle

Liite 2. Keskinäinen testamentti

SOPIMUS OMAISUUDEN EROTTELUSTA AVOERON VARALLE

Asianosaiset **Kaarina Kansalainen** (111111-1234), Turku

Eemil Esimerkki (222222-4321), Turku

Sopimus

Me allekirjoittaneet avopuolisot sovimme, että eron sattuessa Eemil Esimerkin perimät ja hänen nimissään olevat kiinteistöt osoitteessa Talotie 12, 00000 Peltola sekä Kotatie 2, 11111 Rämälä jaetaan seuraavalla tavalla:

- Eemil Esimerkki saa pitää osoitteessa Talotie 12, 00000 Peltola sijaitsevan kiinteistön
- Kaarina Kansalainen saa osoitteessa Kotatie 2, 00000 Rämälä sijaitsevan kiinteistön

Tämän sopimuksen omaisuuden erottelusta avoeron varalta hyväksymme ja sitoudumme sitä noudattamaan.

Paikka ja aika Tampereella, 1.10.2001

Kaarina Kansalainen

Eemil Esimerkki

KESKINÄINEN TESTAMENTTI

Me allekirjoittaneet avopuolisot olemme testamenttinamme omaisuutemme osalta sopineet seuraavaa:

Toisen meistä kuoltua saa eloonjäänyt puoliso täydellä omistusoikeudella kaiken pesäämme kuuluvan omaisuuden. Jälkimmäisenkin meistä kuoltua jaetaan pesämme omaisuus lastemme Eila Esimerkki (xxxxxx-xxxx) ja Erno Esimerkki (xxxxxx-xxxx) kesken siten, että molemmat heistä saa siitä puolet.

Samalla määräämme, että kummankin meistä kuoltua veistoskokoelmamme on menevä Takakylän Taidesäätiölle (1234567-1).

Mikäli jompikumpi rintaperillisistämme, vastoin tahtoamme, vaatisi lakiosaansa ensimmäisen meistä kuoltua, on eloonjääneellä oikeus maksaa lakiosa rahana. Rintaperillistemme saama omaisuus on oleva heidän yksityistä omaisuuttaan, johon heidän mahdollisilla aviopuolisoillaan ei ole oleva avio-oikeutta.

Turussa kesäkuun 3. päivänä 2013

Kaarina Kansalainen
(111111-1234)

Eemil Esimerkki
(222222-4321)

Varta vasten kutsuttuina ja yhtä aikaa läsnä olevina todistamme täten, että Kaarina Hannele Kansalainen ja Eemil Gustav Esimerkki, jotka henkilökohtaisesti tunnemme, ovat tänään terveellä ja täydellä ymmärryksellä sekä vapaasta tahdostaan ilmoittaneet edellä olevan sisältävän heidän viimeisen tahtonsa ja testamenttinsa ja että he ovat tämän testamentin omakätisesti allekirjoittaneet.

Turussa kesäkuun 3. päivänä 2013

Yrsa Ystäväinen
(333333-6789)

Ylermi Ystäväinen
(444444-9876)

TAULUKOT

Taulukko 1. Rahankäytön yhtenäisyys uusperheissä

Taulukko 2. Asunnon omistajuus uusperheistä

Taulukko 1

	Uusperheen vanhemmat avioliitossa	Uusperheen vanhemmat avioliitossa
Kumpikin hoitaa omat raha-asiansa	25%	48%
Yhteinen pankkitili yhteisiä menoja varten	21%	14%
Raha-asiat hoidetaan yhdessä ilman yhteistä pankkitiliä	7%	8%
Miehellä ja vaimolla oikeus käyttää toistensa pankkitiliä	44%	24%
Ei tietoa	3%	6%

Jaakkola – Säntti: Uusperheitten lapset ja vanhemmat, 2000, s. 57

Taulukko 2

	Omistaa asuntonsa	Vaimo omistaa asunnon	Mies omistaa asunnon	Puolisot omistavat yhdessä	Yhteensä
Uusperheen vanhemmat avioliitossa	70%	9%	15%	76%	100%
Uusperheen vanhemmat avioliitossa	64%	23%	32%	45%	100%

Jaakkola – Säntti, s. 58